

OGLINDA LITERARA

REVISTĂ DE CULTURĂ, CIVILIZAȚIE ȘI ATITUDINE

ANUL XI • Nr. 124 • aprilie 2012 • 5 lei

BASARAB NICOLESCU - 70

Temeinicia personalității lui Basarab Nicolescu în știința și cultura contemporană vine dintr-o tradiție românească veche, ale cărei începuturi au fost consolidate de Dimitrie Cantemir, tradiție desăvârșindu-se în secolul al XIX-lea prin geniul lui B.P. Hasdeu și, mai ales, al lui Eminescu, pentru ca roadele să fie împlinite și culese prin gânditori și creatori de talia lui C. Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, Ion Barbu, Mircea Eliade, Ștefan Lupașcu, Constantin Virgil Negoită ș.a. În linia aceasta cantemiriană, străbate fiorul a ceea ce am numit „complexul lui Orfeu”, în sensul că personalități covârșitoare ieșite din plămada pământului dacoromân au fost nevoite să civilizeze și să facă istorie în sânul altor seminții, aidoma tracului Orfeu. Printr-o asemenea experiență a trecut și Basarab Nicolescu, având, totuși, norocul ca experiența lui franceză să se întoarcă benefic în țara de unde a fost nevoit să plece. Teoreticianul fizicii, gânditorul și scriitorul, a devenit, astfel, un model formativ al integrării patriei sale în marea familie europeană, cu extensie la nivel global. Altminteri, a ținut să numească noul ethos transdisciplinar, pe care l-a inițiat, împreună cu alții, din Portugalia până în America de Sud, *globmodernism*, alternativă la *fragmentarismul* gândirii postmoderne.

Adevărata schimbare care s-a produs în secolul al XX-lea în cultură și știință a fost reconcilierea antitezei dintre știință, religie/artă, depășindu-se spiritul schizoid european biruitor din secolul al XVIII-lea. Scientismul de cadru carteziano-newtonian a fost dominant nu doar în secolul al XIX-lea, ci și în secolul al XX-lea, nestingându-se nici până în prezent. Este grăitor că anii '80 debutau cu biruința gândirii fragmentariste a postmodernilor, în contra drumului deschis de a doua revoluție cuantică. În 1980, bunăoară, David Bohm publica *Plenitudinea lumii și ordinea ei*, carte care încerca să atenueze, dacă nu să pună capăt disciplinarității excesive a științei și gândirii, însă postmodernismul a preferat, din contra, principiul separabilității, al fragmentarismului în numele *relativismului* einsteinian, deși Einstein intenționase să-și boteze descoperirea nu „teoria relativității”, ci *Invariantentheorie* („teoria invariantă”), termen neadoptat însă din pricină că deja în matematică exista o teorie cu acest nume. Bazat pe gândirea integratoare a lui Jacob Boehme, Ion Barbu, Niels Bohr, Alfred Korzybski, Werner Heisenberg și Ștefan Lupașcu, ultimii doi apropiați cel mai mult de modelul *nivelurilor de Realitate*, Basarab Nicolescu a știut să evite, elegant și nuanțat, primejdia eșuării postmoderne în separabilitate, printr-o construcție hologică nonhegeliană și nonstructuralistă, care n-a mai pariat pe relația „dialectică” dintre *parte* și *întreg*, ci pe ceea ce transcende nivelurile de Realitate. Așa s-a născut metoda transdisciplinară care se dovedește, astăzi una dintre cuceririle remarcabile ale celei de a doua revoluții cuantice, cu o largă productivitate în toate sferile cunoașterii. La 6 noiembrie 1994, Basarab Nicolescu

semna, împreună cu Lima de Freitas și Edgar Morin, Carta Transdisciplinarității, pentru ca în 1996 să publice, la Éditions du Rocher, Manifestul *Transdisciplinaritatea*, tradus și la Polirom (Iași) în 1999.

Întâlnirea mea cu scrisul lui Basarab Nicolescu s-a produs de timpuriu, încă din 1968, când a debutat în volum cu o carte de excepție despre *Ion Barbu. Cosmologia „Jocului secund”*, eseu care scotea exegeza barbiană din lentoare, propulsând opera poetului matematician între realizările de prim-plan ale literaturii moderne europene. Apoi, autorul a dispărut din spațiul cultural românesc, autoexilându-se în Franța, unde și-a urmat vocația cu perseverență și răbdare. Între timp, pe o cale proprie, dinspre filologie, prin Eminescu, l-am descoperit pe Ștefan Lupașcu, impresionându-mă profund gândirea în antiteze a poetului nostru, antiteze pe care Titu Maiorescu le găsea „exagerate”, exagerarea fiind, în realitate, a criticului. De fapt, era, *in nuce*, ceea ce s-a numit „logica dinamică a contradictoriului” la Ștefan Lupașcu. Nu știu dacă Lupașcu a fost vreodată conștient de această descendență eminesciană, dar continuatorul său, Basarab Nicolescu, știe că majoritatea dintre creatorii majori ai neamului nostru sunt eminescieni. Pornind din Eminescu și întâlnindu-mă cu Ștefan Lupașcu și cu idoneismul lui Ferdinand Gonseth și al lui Gaston Bachelard, eu însumi am inventat o metodă critică pe care am numit-o a *dublului referențial*. Când am cunoscut, după 1990, metoda transdisciplinară a lui Basarab Nicolescu, le-am coroborat, ajungând la conceptul de *transmodernism*. Așa s-a născut prima sinteză românească asupra noii paradigme culturale, finalizată editorial într-o colecție patronată de Basarab Nicolescu la Editura Junimea din Iași, colecție înființată de Cezar Ivănescu, sub genericul „Ananta. Studii transdisciplinare”. Cartea mea *Transmodernismul* inaugura, în 2005, această colecție, a cărei „bucătărie” a fost încredințată universitarului ieșean Tiberiu Brăilean. Astăzi, e continuată sub directoratul Simonei Modreanu. Așadar, am avut norocul întâlnirii cu două spirite excepționale: Cezar Ivănescu și Basarab Nicolescu. Într-un cuvânt testamentar, rostit în cel mai greu moment al vieții sale, Cezar Ivănescu nu ezita să-i recunoască lui Basarab Nicolescu *geniul*. Cezar Ivănescu avea el însuși geniu. Iar Cezar era din aceeași generație, născut doar cu un an mai devreme.

Pe 25 martie, Basarab Nicolescu împlinește sublima vârstă de 70 de ani.

Să ne bucurăm că e în plină forță creatoare și să-i urăm simplu:

La mulți ani!

Theodor Codreanu

Theodor CODREANU,
critic și istoric literar, membru al
Uniunii Scriitorilor din România